

»DEN ÄLDSTA KÄNDA FLÄTNINGEN.»

Det ståtliga textilmuseet i Lyon inrymmer i spetsavdelningen några egyptiska fynd av synnerligt intresse. De äldsta avbildas i publikationen »La collection de dentelles au Musée des tissus de Lyon». De uppgivas där ha kommit i dagen vid utgrävningar i Memfis, betecknas som »premiers passements connus» och dateras till 2000 f. Kr. Vi återgiva från detta verk de bäst bibehållna styckena, fig. 1, 2.

Det visar sig, att de äro flätade i en teknik, som jag i ett par uppsatser om »Gammalskånska band» redan haft tillfälle behandla.¹ Flätningens förekomst i olika länder påvisades där, arbetssättet beskrevs och samhörighet konstaterades mellan till tiden så skilda saker som ännu brukliga skånska strumpeband, egyptiska mössor från koptisk tid och bronsålders-hårnätet från Borum Eshöi. Liknande flätningar ingå i allmänhet i museernas koptiska samlingar. Vanligen är det mössor eller fragment av sådana, men ibland större schalliknande föremål, vilkas textur livligt erinrar om Torchonspetsarnas.

Ännu har man ej fått reda på något större antal sprängade föremål här i landet utom de släta banden, men efterhand har dock det ena vackra föremålet efter det andra kommit till synes. Nordiska Museet äger en till allmogedräkt hörande sprängad huva med broderat framstycke från Halland, fig. 3, en präktig sprängeduk el. takhimmel från Östergötland, fig. 4, en mellanspets på örngott från Oxie hd, Skåne, samt av norskt ursprung en kantspets från Hallingdal och ett par halvvantar i linne från Gudbrandsdalen. Dessutom flera nummer från 1700-talet i högre-ståndsavdelningen, däribland eleganta långa silkevantar med olika mönster. Om det

¹ Fataburen 1915, s. 14 ff o. 214 ff.

finna utförandet bär fig. 5 vittne.¹ Föreningen Jämtslöjd har i sitt län träffat på en gammal kantspets, och i S. Möre hd, Småland, har man hittat en örngåttspets med franska liljan som ornament.

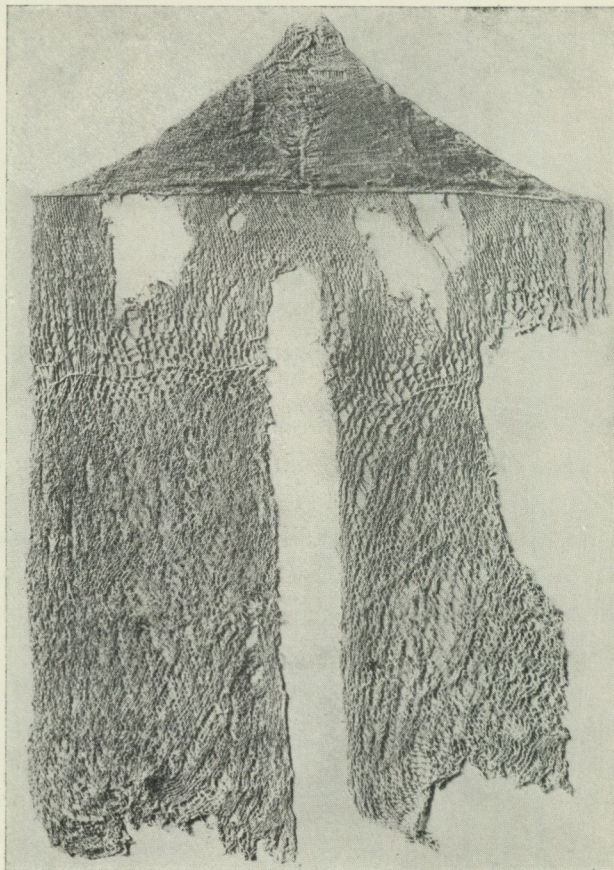

Fig. 1. Egyptisk flätning. Museet i Lyon.

Om dräktfynden från Jylland (15 årh.) säger Bror Schnittger, att de rätt uppfattade kasta ett blixtljus över dåtidens handels-

¹ En holländsk dam har berättat mig att flätade officersskärp av denna art burits där i landet och sådana fr. slutet av 17 till 19 årh. finnas i behåll. De gjordes i verkstäder. Själv äger hon en barnklädning i empire och en gammal brokig börs i sådan flätning.

vägar från den mörka Norden till det ljusa Medelhavet. Under andra förkristna årtusendet blev medelhavskulturen för den då kända världen ett centrum, från vilket moder och tänkesätt emanerade till periferierna. Dessa nordiska dräkter äro till sitt snitt en grov kopia av den kretisk-mykeniska dräkten. Kvinnodräkten liknar påfallande dräkten i Grekland såväl den kretensiska sådan den är

Fig. 2. Egyptisk flätning. Museet i Lyon.

återgiven å statyetterna från Knossos som fastlandsdräkten sådan man känner den från väggmålningar.¹ En så pass förfinad detalj som hårnätet torde väl vara ett mod från sydost.²

När flätningen i fråga i Norge fortlevat som folkslöjd intill denna dag och där heter sprang — ett namn som den icke delar med någon annan teknik — kunna vi väl vara berättigade att däri se en direkt fortsättning av den i nordiska urkunder så ofta omtalade sprängningen.

¹ Kvinnodräkten och nätet äro avbildade i Fataburen 1915, s. 20.

² Våra kulturförbindelser med Östra Medelhavet under den äldre bronsåldern. Ord o. Bild 1919, s. 69 ff.

I sitt verk om nordiska textilnamn¹ säger Hjalmar Falk, att under den senare medeltiden var sprang utbrett över hela Norden. Benämningen anföres i flera textutdrag: s. 29 dúkr, hálfr með sprang, hálfr með glit, s. 32 formadúkr með sprang, s. 204 blaejur (silki) sprangaðar, s. 207 sprangat línak, s. 210 sparlak með silki-dúkum ok sprangaðum garnadúkum, s. 213 dúkr sprangaðr ok sprangat handklæði samt s. 217 sprangaðr altarisdúkr o. s. v.

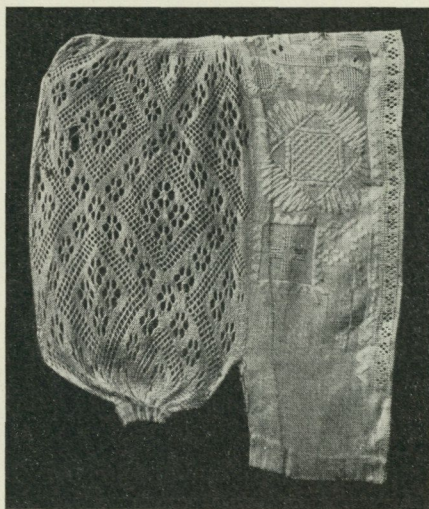

Fig. 3. Huva. Halland. Nord. M. 76,406.

I Birgittas Uppenbarelser talas om »systra, som kunno göra söm gerning allir sprangade gärning».² Karine Gyldenstjerne, f. 1542, blev 7 aar gammel overantverdet til en aff kloster Jomfruerne — — — hos huilcken hun laerde at laese oc schriffue — saa oc at knytte, kniple, sprange oc andet saadant — — —³

Olaus Magnus uppehåller sig alldeles särskilt vid »opere retiaro quod spraangning vocant», när han i sin historia prisar den nor-

¹ Altwestnordische Kleiderkunde, Kristiania 1919.

² Söderwall Ordbok: sprangadher.

³ Fritzner Ordbog: spranga.

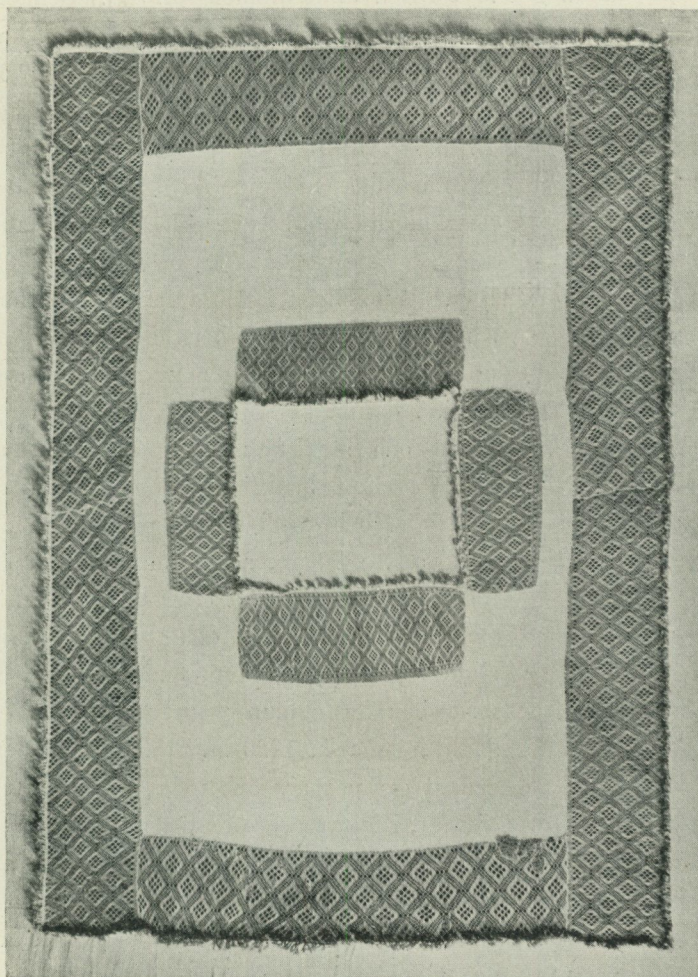

Fig. 4. Språgeduk eller takhimmel. Svinhults sn, Ydre hd, Östergötland. Nord. M. 63,460.

diska kvinnans handaflit. Prof. Evald Lidén gör i Arkiv f. nord. filologi, Bd XIII, s. 41, 42¹ en utförlig utredning av ordet språngning, som resulterar i, att namnet stammar från Nordtyskland och är att härleda från sprank, t. ex i en Hamburger Zunftrolle »eyn

¹ Strödda anteckningar om svenska ord hos Olaus Magnus.

schone alterlaken gel myt rosen unde blomen sprank». Benämningen bör tydas som textilarbete med *isprängda* mönster. Förf. har meddelat mig sin förmodan, att sprängningstekniken kommit till oss från

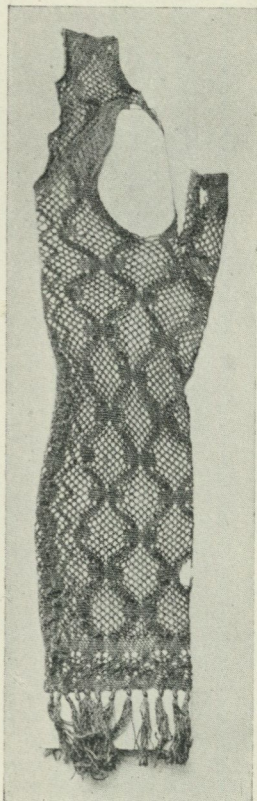

Fig 5. Silkesvante.
Nord. M. 47,737.

Tyskland och med den namnet. Även har prof. L. haft vänligheten påpeka Söderwalls från en finländsk urkund av 1483 hämtade stockasprängning, stockesprängning (»handkläde met stockesprängning»), men samtidigt upplyst, att skriften i fråga icke innehåller något som förklarar vad benämningen avser. Nu undras emellertid, om man icke kan anse, att stock i denna kombination är liktydigt med pinne och stockesprängning i så fall analogt med de ännu brukliga namnen pinnflätning i Jämtland och spedebån = pinnband i Skåne?¹ Man använder ju, när man flätar, en i skälet inskjuten tunn sticka eller pinne, event. flera.

Med stor energi och förståelse har Jämtslöjd tagit sig an pinnflätningen, och det var med beundran man på utställningen i Östersund sommaren 1920 såg hur föreningen efter endast ett par års arbete lyckats föra tekniken framåt. Det vore önskvärt, att intresset för denna i eminent grad urgamla arvedel bleve allmänt bland våra slöjdivrare. Men kunde man icke hela landet över enas om att använda det tilltalande medeltida namnet sprängning?

Maria Collin.

¹ Speda (utt. spidda) el. spöda (utt. spödda) = pinne, sticka.

Nordiska Museet, som anser att det skulle vara av största intresse att få reda på de gamla sprängade föremål som ännu kunna finnas kvar, anhåller härmed att de som äga sådana arbeten benäget ville meddela sig med museet.

Red.